

פיליפ ז'קוטה

*

קָרַע כְּכַר אֶת הַצֵּלָלִים הָאֵלֶּה כְּמוֹ סֶמְרֻטִים,
עֲטוּי בְּלוֹאִים, קִבְּצָן מְזִיף, רוֹדֵף תְּכָרִיכִים;
חֲקוּי הַמָּוֶת מִמְרָחֵק הוּא חֲרָפָה,
דִּי בַּפְּחָד מְשִׁיחֵהּ מְקוֹם. כָּעֵת,
לְבֶשׂ פְּרוֹת שְׂמֵשׂ וְצֹא
כְּמוֹ צֵיד נֶגֶד הָרוּחַ, חֲצֵה
אֶת חַיֵּיהָ כְּמוֹ מִים רַעֲנָנִים וְזֵרִיזִים.

אֵלֶּי פְּחַדְתָּ פְּחוֹת,
יֹתֵר לֹא הָיִיתָ מִצֵּל עַל צַעֲדֶיךָ.

פיליפ ז'קוטה (Philippe Jacctet), משורר, סופר מחזאי ומתרגם שווייצרי עטור פרסים, יליד 1925. איש של ספק וחיפוש האמת: "קל לומר! וקל מד ללהטט/ עם משקלם של הדברים ברגע שהיו למילים". התרגום שלעיל לקוח מתוך הפרק 'לדבר' בספר שירים מלמטה (1974) ומוקדש לחברי רפי וייכרט, שגילה לי אותו (ולא רק אותו), לכבוד יום ההולדת החמישים.

אלוהים סוככת עליה ועד לאובייקט פיתוי עבור מסמר צליבה, על כל ההקשרים התרבותיים העולים מדימוי זה במסורת הנוצרית. בשירי השער האחרון, גלגולים ותמורות במצבה של האשה באים לידי ביטוי בקשרים

סמויים העוברים מדור לדור בין נשים במשפחה, כמו בשיר 'שום ברוטב נענע': "סבתי עליה השלום, לשה את העולם/ ואני, את המילים מגלגלת" (עמ' 93).

ניתן אם כך לומר שהשירים בריקוד הקולות עוסקים במגוון רחב של נושאים, כמו כן, מקיימים קשרים גלויים ונסתרים עם משוררים שונים ועם המקורות היהודיים והנוצריים. בה בעת, מתארים מצבים קיצוניים כמו כישוף ודיבוק, ומעלים סמלים דימויים המכילים בתוכם מתח קוטבי, ואף אם בחלקם הם סתומים עבור הקורא, הם שהופכים את השירים למסקרנים ומפתים; כפי שתיאר ולרי החוויה, אותו חיוך המופיע לבסוף על פניו של זה המפנה אותן אל החלל הריק.

עדינה בן-חנן

הן כדימוי למעברים הקצביים בין המצבים השונים והמנוגדים, הן כממשות. לדוגמה: "ריקוד הקולות/ יורד מן הקירות/ לרחוץ פניו/ בתהום השדה// דולק אחרי/ נאנק דולק, פולה וקם/ קם עלי/ מיידה בי כשפיו..." (עמ' 12), ובמקום אחר בספר, "נמר פנגיאנגי עולה מן האגם, מרקיד אותי על גשר צר/ במחול גשם אינדיאני// אותי במעגל תופים על גשר צר/ מרקיד ושר..." (עמ' 50).

הכותרת "ריקוד הקולות" יוצרת זיקה בין ריקוד לקול וכפועל יוצא מכך לשירה, אמנות שכדי לחוות אותה מן הראוי לא רק לקרוא אותה אלא אף להאזין לה. לא בכדי הוסיפה ריבלין תקליטור שבו היא קוראת משיריה. על זיקה זו בין ריקוד לשירה עמד המשורר פול ולרי במסה שלו "שירה ומחשבה מופשטת", שבה הציב את המשואה, שעל פיה הפרוזה מקבילה להליכה והריקוד לשירה. לטענתו "ההליכה, כמו הפרוזה מועידה את עצמה למטרה ברורה", ואילו "הריקוד הרי זה דבר שונה מכך לחלוטין [...] אין לריקוד מטרה מחוץ לעצמו. אם הוא שואף למשהו, הרי זה למצב אידיאלי, מצב של כישוף, חלומו של פרח, קיצוניות החוויה, אותו חיוך המופיע לבסוף על פניו של זה המפנה אותן אל החלל הריק." (שלוש מסות בפואטיקה/ פול ולרי, עמ' 60).

בשירי הספר מופיעים בעלי חיים רבים: עטלפים (עמ' 29), כלבים (עמ' 54), ינשופים (עמ' 58), נמלים (עמ' 30), דוכיפת (עמ' 31), יונה (עמ' 46) ועוד. מבין בעלי החיים המוזכרים שב וחוזר הנמר ההופך למוטיב ולסמל. סמל זה המופיע בשיריה של ריבלין בצירופים שונים ובהקשרים שונים מעלה את הזיקה לסמל הנמר של דוד אבידן. ואם אצל אבידן זהו סמל של נעורים ואון גברי, אצל ריבלין הוא משמש ביטוי לצד הנשי, כמו בשיר 'נמר פנגיאנגי': "רועת באפלו בג'ונגל קמבודי/ מצולקת זרוע, כפופת גב/ ואדומת עיניים/ אֶשְׁנֵמֵר". ולא בנעוריה של האשה או בשיא אונה היא מתארת אותה, כי אם בכאביה, בייסוריה, בעלבונה ובדאגתה האימהית כשהיא מחפשת אוכל לילדתה, "גרגר אורז לרז'ים פנגיאנג, אורז/ אורז, אורז, לילדה קמבודית, אֶשְׁנֵמֵר" (עמ' 76).

כמו אצל אבידן גם אצל ריבלין סמל זה מתפתח ומייצג מנעד של מושגים, אחד מהם הוא תהליך היצירה; למשל בשיר 'גשם פעימות': "... פעימות, פעימות ארקיד/ אותך, נמר פנגיאנגי על גשר צר/ שתרד פעימות, פעימות/ עד שולחן הכתיבה" (עמ' 50), ובשיר 'לשון נמרית': "חגורת נפץ מסירה/ מן הנמר הפואטי/ מחסירה פעימה// מבעבעת/ בלוע לבה/ להחריש/ לשון נמרית/ בספל החלב" (עמ' 41).

בנוסף, בשיר 'מקודשת': "נמר מכונף/ סוכב גלקסיות/ חוצה ירחים ושמשות/ לעשותך מקודשת/ למכחול אותיות..." (עמ' 39), כמו גם בשיר 'ברוך שעשני': "ברוך שעשני מכושפת/ לדבר הנמר// הנשפך מלועו/ אל עצמותי/ והייתי מקודשת" (עמ' 38). ההתקדשות המופיעה בשני השירים מזכירה התקדשות של נביאים, ובהשאלה התקדשות של משוררים לכתיבתם. גם בכמה משירי אבידן סמל הנמר מייצג את תהליך היצירה. הנמר קשור, אם כן, בשירי ריבלין הן לנשיות ולאימהות לעומת הגבריות ואון הנעורים אצל אבידן והן לפואטיקה, היבט משותף לשניהם.

לאורך שירים רבים בספר תוהה הכותבת על מקומה של האשה בעולם ועל היחסים בינה לבין אלוהים כהיבט נוסף של מקומה. וכך היא כותבת: "אשה תלויה/ על זו העולם/ ומגבעתו השחורה של אלוהים, סוככת על צלעותיה/ כי מאיש לוקחה/ אשה תלויה" (עמ' 87), ובשיר 'אלוהים בידי אשה': "אלוהים בידי אשה/ והיא, אותו מעסה/ עד דק/ ובמח עצמותיה, הוא נפרם" (עמ' 86). בשיר 'כשפים': "קולות שולפים מחור המנעול/ אות/ תולים/ על/ מסמר המשקוף" (עמ' 14), ועמדה זו של האשה הדוברת בשיר כקורבן חוזרת בשירים נוספים, למשל: "במטה לחשים/ מנגן/ המפתח/ מפתה את/ המסמר שמפתה/ את העץ/ לצלוב/ אותי" (עמ' 15).

ריבלין מתארת את האשה במצבים שונים ואף מנוגדים בין שיר לשיר, כישות העוברת מטמורפזה - מאשה אקטיבית, בעלת עוצמה רבה המנסה את אלוהים, דרך אשה פסיבית התלויה על זו אך עדיין מגבעת

